

Heren en Vrouwen van Oirschot

Inhoud

Inleiding	1
Overgangperiode.....	3
De heren van Oirschot 1232-1320.....	3
De familie van Leefdaal 1320-1353.....	5
Rogier van Leefdaal 1320-1333.....	5
Jan van Leefdaal 1333-1346.....	6
Isabel van Leefdaal 1346-1353.....	6
De familie van Petershem 1353-1455.....	7
Jan II van Petershem 1353-1363.....	7
Jan III van Petershem 1363-ca. 1380.....	7
Willem III van Petershem ca. 1380-1396.....	7
Jan IV van Petershem 1396-1449.....	8
Beatrix van Petershem 1449-1455.....	8
De familie van Merode 1455-1672.....	11
Jan IV van Merode 1455-1481.....	11
Jan V (senior) van Merode 1481-1484.....	12
Jan VI van Merode 1484-ca. 1487.....	12
Jan VII (junior) van Merode ca. 1487-1497.....	12
Jan VIII van Merode 1497 - 1500.....	13
Ricalt IV van Merode 1500-1523.....	13
Henrick I van Merode 1523-1533.....	13
Ricalt V van Merode 1533-1559.....	13
Ricalt VI van Merode 1559-1587.....	14
Henrick II van Merode 1587-1591.....	14
Maria van Merode 1591-1607.....	15
Floris van Merode 1607-1652.....	15
Willem IV van Merode 1652-1653.....	16
Maximiliaan-Anton van Merode 1653-1661.....	16
Ferdinand van Merode 1661-1672.....	17
Gedwongen verkoop 1672.....	17
De familie Sweerts de Landas 1672-1795.....	19
Marteyn Christiaan Sweerts de Landas 1672-1704.....	19
Jacob Dirk Sweerts de Landas 1704-1758.....	20
Lodewijk Jan Baptist Sweerts de Landas 1758-1795.....	21
Bronnen.....	22

Inleiding¹

De toekomst van Oirschot als zelfstandig en voormalig vooraanstaand dorp in Noord-Brabant is door de voorgenomen fusie met Best en geplande schaalvergroting van omliggende dorpen en steden in de regio onzeker. Het verleden daarentegen staat vast en heeft Oirschot gemaakt tot wat het nu is.

We gaan eerst heel ver terug en wel naar rond het jaar 600, toen het klimaat een periode van relatieve droogte inging, en de Austrasisch-Frankische kolonisten zich vestigen in de beekdalen en de daar beschikbare gronden cultiveerden. Hun leider beschouwde zich eigenaar van de door de groep gecultiveerde gronden. Logisch gevolg hiervan was dat deze leider, meestal een onbekende voor de lokale bewoners, onder invloed van de Karolingische bestuursorganisatie een vooraanstaande plaats in onze omgeving, Taxandrië, in ging nemen. Taxandrië is een streek in het noorden en oosten van Vlaanderen en het huidige Noord-Brabant in Nederland. Het wordt globaal begrensd door de Demer in het zuiden, de Peel in het oosten, de Maas in het noorden en de Schelde in het westen en is nu beter bekend als de Nederlandse en Belgische Kempen.

Historici gaan ervan uit dat de basis voor onze moderne samenleving vanaf het jaar 1000 gelegd is. Vanaf die tijd maakten oude machtsstructuren plaats voor nieuwe bestuurlijke verhoudingen tussen kerk, vorsten en adel. Na het verkrijgen van de hertogstitel van Lotharingen in 1106 hebben de Leuvense graven, later hertogen van Brabant, geprobeerd hun invloed steeds verder uit te breiden. Daarvoor moest de zelfstandige bestuursstructuur van de lokale leiders eerst uitgeschakeld worden. De lokale leiders, die zich naar de wensen van de hertog wilden schikken, werden ingeschakeld in het hertogelijke ambtelijke apparaat. Wie niet luisterde, moest ook toen al voelen. In het midden van de dertiende eeuw hadden de hertogen van Brabant de lokale leiders van Taxandrië praktisch aan zich gebonden of uitgeschakeld. Voor Oirschot en Vught gold echter nog een uitzonderingspositie. Daar hadden de afstammelingen van de graven van Taxandrië, tot ongenoegen van de hertog van Brabant, het nog voor het zeggen, waardoor Oirschot en Vught nog steeds door een gezamenlijke 'heer/leider' bestuurd werd.

Overgangperiode

De heren van Oirschot 1232-1320

Hoewel het in de hertogelijke politieke lijn lag om een volledige scheiding tussen Vught en Oirschot tot stand te brengen was dit proces in het begin van de dertiende eeuw nog in volle gang. In 1232 vormde Oirschot met Vught nog één heerlijkheid. Een heerlijkheid is een grondgebied waarbinnen een heer in eigen naam, onafhankelijk van het hertogelijk bestuur, gezag uitoefende. De heer bezat zowel bestuurlijke, juridische als economische rechten.

Of al in 1232 of kort hierna heeft een scheiding tussen Oirschot en Vught plaatsgevonden. Voor deze scheiding zijn voor Oirschot twee bewaard gebleven akkoorden van eminent belang. Vermoedelijk zijn met het akkoord van 1 mei 1232 tussen hertog Hendrik I van Brabant en Boudewijn en zijn broer Daniel, heren van Vught en Oirschot, de heerlijkheidsrechten van Vught en Oirschot gelijkelijk tussen hen verdeeld. Daarnaast draagt Boudewijn zijn erfrechtelijke jurisdictie van Vught (rechtsmacht) over aan de hertog en wordt Boudewijn schout van Taxandrië in dienst van de hertog en kan de hertog hem als zodanig ontslaan. Vervolgens zet Hertog Hendrik III vóór 10 augustus 1257 Boudewijn volledig aan de kant. Boudewijn was dan wel volledig uitgerangeerd, maar zijn broer Daniel had zijn halve heerlijkheidsrechten, zonder Vught, behouden. De kleinzoon van Daniel, Wouter van Oirschot, verschijnt nu op het toneel. Wouter verkoopt, gedwongen door politieke en financiële perikelen, Oirschot aan Rogier van Leefdaal in 1320.

Voor de Brabantse hertogen, die in het begin van de veertiende eeuw nog drukdoende waren, om hun invloedssfeer in noordelijke richting uit te breiden, was het zaak hun greep op de Meierij, deel van het voormalige Taxandrië, te versterken. De familie van Leefdaal had al generaties lang de politieke ambities van de Brabantse hertogen ondersteund en daarin belangrijke rollen gespeeld. De keuze van de hertog op Rogier van Leefdaal, een van de belangrijkste hertogelijke functionarissen, lag min of meer voor de hand.

De familie van Leefdaal 1320-1353

Van Leefdaal was één van de aanzienlijkste families in Brabant. De heerlijkheid Leefdaal, waaraan de familie haar naam ontleende, was gelegen in het centrum van Brabant tussen Leuven en Brussel. Dé Van Leefdaals waren naast halfheren van Oirschot en Hilvarenbeek ook heer van Petershem en later ook markies van Deinze, terwijl andere takken van de Van Leefdaals talrijke heerlijkheden in Brabant bezaten.

Rogier van Leefdaal 1320-1333

Als jongere zoon van Lodewijk II van Leefdaal kreeg Rogier van huis uit geen heerlijkheid mee. Reeds in 1306 was hij desondanks opgeklommen tot drost van Brabant, een belangrijke functie aan het hof van de hertog. In dat jaar speelde hij een belangrijke rol bij het herstellen van de vrede tussen de hertog en de stad 's-Hertogenbosch, die met elkaar slaags geraakt waren. Hij werd beheerder van het kasteel van de hertog in Brussel en werd vertrouweling van de hertog, die hem in 1312 Eckart beleende. Het was slechts een uitgebreid boerenbedrijf met enige interne bestuursrechten, gelegen in de parochie van Woensel.

Op 24 april 1320 koopt Rogier van Leefdaal de halve heerlijkheid Oirschot van Wouter van Oirschot. De andere helft blijft van de hertog van Brabant. Door de enorme schulden op de Oirschotse goederen zaten er aan deze transactie nogal wat haken en ogen. Opvallend is, dat Oirschot verkocht wordt ten overstaan van schepenen van 's-Hertogenbosch. Oirschot was een allodiale heerlijkheid, dat wil zeggen, dat de heerlijke rechten, die verbonden waren aan de onroerende goederen, onafhankelijk van elke menselijke autoriteit werden bezeten. Allodia werden ook 'zonnelenen' genoemd: zij werden alleen door de zon en door God bezeten. De heer van Oirschot had geen menselijke persoon of instantie boven zich. Oirschot was daardoor nog geen soeverein ministaatje, het maakte wel degelijk deel uit van het hertogdom Brabant en daarbinnen een deel van de Meierij van 's-Hertogenbosch en van het kwartier Kempenland. Wouter van Oirschot had zijn heerlijke rechten niet alleen, maar gelijkelijk gedeeld met de hertog. De koopakte geeft weinig informatie over de overgedragen goederen. De enige allodiale goederen, die uitdrukkelijk genoemd worden, zijn de Spoordonkse watermolen en de Kerkhofse windmolen. Ook de heerlijke rechten komen slechts summier ter sprake. Alleen wordt gesproken over hoge, middelbare en lage jurisdictie, terwijl de regeling hiervan wel het voornaamste van de heerlijke rechten omvat. De bezittingen moeten vrij van lasten worden opgeleverd, behalve de niet afkoopbare.

De koop van Oirschot was voor Rogier van Leefdaal een linke zaak. De zware schulden, die drukten op de goederen van Wouter van Oirschot, konden door hem niet uit eigen middelen worden afgelost, zodat hij Oirschot vrij van lasten zou kunnen opleveren. Rogier van Leefdaal moest dus op voorhand betalen in het vertrouwen, dat Wouter het geld zou gebruiken om zijn schulden af te lossen en Oirschot vrij van lasten zou zijn. Rogier dekt zich op 30 juni 1320 in met een garantieverklaring. Hij wil er zeker van zijn dat Wouter de koopsom van 1.300 pond gebruikt om zijn schulden af te lossen. Wouter slaagt erin om een familielid van zijn vrouw, Gerard van Horne, heer van Herlaer, als borg aan te stellen. De Lombarden, de bankiers van die tijd, waren de belangrijkste schuldeisers. Zij waren bereid om ver te gaan in hun kredietverlening tegen zakelijk onderpand en persoonlijke borgstelling, maar bedongen dan ook een navenant hoge rente voor een tophypotheek. Rogier van Leefdaal vertrouwde het zaakje nog niet helemaal. Hij twijfelde aan de persoonlijk bezegelde borgstelling door Gerard van Horne en wendde zich enkele dagen later tot de Bossche schepenen met een verzoek om de borgstelling door Gerard van Horne voor hen te bekrachtigen.

Rogier van Leefdaal voldeed kort hierna aan zijn financiële verplichtingen en ontving daarvoor een kwitantie, opgemaakt door de Bossche schepenen. Daarmee was de koop overigens nog geen voldongen feit. Erfgoed was in de Middeleeuwen geen bezit van één enkele persoon, maar van de familie van die persoon. Een familielid kon beroep op het zogenaamde recht van vernadering doen. Dit betekende dat verwanten van de koper of de verkoper, als ze konden aantonen dat ze een nauwere familierelatie tot één der partijen had, ze de koop ongedaan konden laten maken. Bij

toekenning van het recht van vernadering moest men wel de oorspronkelijk overeengekomen koopsom met bijbehorende kosten aan de verkoper betalen. Het is niet uitgesloten dat bij deze transactie een broer of zoon van Wouter van Oirschot misbruik van zijn recht van vernadering heeft gemaakt en Rogier van Leefdaal onder druk heeft gezet om zijn recht van vernadering af te kopen, Waardoor Rogier opnieuw in de buidel moest tasten.

Door de koop van de halve heerlijkheid Oirschot in 1320 werd Rogier niet alleen een belangrijk man in de plaatselijke geschiedenis maar deed hij tevens een belangrijke zet in de hertogelijke politiek en verwierf hij geleidelijk een belangrijke plaats onder de adel van Brabant. Hij trad bij talloze hertogelijke overeenkomsten op als getuige en rond 1325 kocht hij het kasteleinschap van Brussel en in 1328 de halve heerlijkheid Hilvarenbeek, waardoor hij de hertogelijke invloed in de Meierij opnieuw versterkte. Vanaf nu zouden Oirschot en Hilvarenbeek eeuwenlang in handen van dezelfde heren blijven.

Met toestemming van de hertog heeft Rogier het schependomszegel gewijzigd. Aan de rechterkant kwamen de vier Brabantse hertogelijke leeuwen, links de wapenen van van Leefdaal; twee mispeldoemen en een arend. Tussen beide wapenen stond de eikenboom. Met dit nieuwe schependomszegel drukten de schepenen uit dat zij handelden namens de hertog en de halfheer van Oirschot.

2

Rogier van Leefdaal was heer van Oirschot tot zijn dood op 29 januari 1333. Hij werd begraven in de door hem gestichte Sint-Petruskapel van de Sint-Goedelekerk in Brussel, die sindsdien "kapel van de kastelein" of "koor van Leefdaal" werd genoemd. Ook zijn vrouw, Agnes van Kleef, dochter van Dirk Loef van Kleef, graaf van Hinchrat, werd hier begraven.



Hoewel er geen documenten over de stichting van het Oirschotse Sint-Jorisgasthuis bekend

zijn wordt Agnes van Kleef traditiegetrouw als medestichteres van dit gasthuis beschouwd en neemt men aan dat zij haar man tot deze stichting heeft aangemoedigd. In 1336 is er al een kapel gereed en men mag aannemen dat het gasthuis toen al gefunctioneerd heeft. Agnes overleed in 1338.

Jan van Leefdaal 1333-1346

Rogier van Leefdaal had vijf dochters en twee zonen. Jan van Leefdaal volgde zijn vader niet alleen op als heer van Oirschot maar ook als dienstman van de hertog. In overleg met de hertog trad hij in 1340 in dienst van diens bondgenoot, koning Eduard III van Engeland, die in dat jaar te Gent werd uitgeroepen tot koning van Frankrijk. Hij heeft zich daardoor nauwelijks kunnen bemoeien met de uitoefening van zijn heerlijke rechten in Oirschot, hetgeen hij zal hebben overgelaten aan zijn moeder, Agnes van Kleef.

Niet lang na het kinderloos overlijden van zijn broer Lodewijk is Jan van Leefdaal eveneens kinderloos tussen 17 augustus en 30 september 1346 gestorven. Met hem stierf de mannelijke lijn van Rogier van Leefdaal uit.

Isabel van Leefdaal 1346-1353

Als eerstvolgende opvolger van Rogier van Leefdaal kwam zijn oudste dochter, Isabel van Leefdaal, intussen weduwe van Willem II van Petershem, in aanmerking. Isabel zal haar rechten vermoedelijk hebben laten uitoefenen door haar oudste zoon Jan II van Petershem. Zij stierf in 1353 en werd in het familie klooster Hocht bij Petershem bij haar man begraven.

De opvolging door Isabel van haar broer Jan, die kinderloos was gestorven, ging niet zonder slag of stoot. Haar zus Margriet had de aanspraken van haar andere zussen en familieleden opgekocht om er geldelijk gewin uit te kunnen slepen, hetgeen haar ook lukte, waaronder onder meer aandelen in de tienden en molens van Oirschot en het bezit van een boerderij in Spoorndonk.

De familie van Petershem 1353-1455

De heerlijkheid Petershem bestond al in de elfde eeuw. Het was een leen van het graafschap Loon, dat geleidelijk al in de tiende eeuw was ontstaan. De heerlijkheid Petershem of Pietersheim werd genoemd naar het gehucht Pietersheim, waarvan de oudste archeologische vondsten van een kasteel teruggaan tot het laatste kwart van de elfde eeuw. De belangrijkste plaats in de heerlijkheid was echter het toenmalige dorp Lanaken, ten noordwesten van Maastricht net over de grens met België. ⁴

De families van Leefdaal en van Petershem woonden op relatief grote afstand van Oirschot in Brussel of in Petershem bij Lanaken, waardoor hun Oirschotse belangen dikwijls door voogden behartigd moesten worden. Buiten het innen van hun heerlijke inkomsten zullen hun rechten niet veel meer betekend hebben dan een formaliteit en was het bezit van Oirschot slechts een lucratieve investering met een aantrekkelijk rendement. De Oirschotse bestuurders zullen in hoofdzaak rekening hebben moeten houden met de andere halfheer, de hertog.

Jan II van Petershem 1353-1363

Evenals bij de opvolging door haar zuster Isabel van Leefdaal kwam Margriet van Leefdaal ook in actie tegen haar neef, Jan II van Petershem. De kwestie duurde zelfs tot 1358, toen beide partijen besloten zich neer te leggen bij de scheidsrechtelijke uitspraak van Dirk van Horne, heer van Perweys en Kranenburg. Deze arbitrale uitspraak van 4 november 1358 werd vastgelegd in een schepenaakte van 's-Hertogenbosch. Margriet kreeg daarin geen enkel recht op de heerlijkheid en jurisdictie van Oirschot, maar dat Jan II van Petershem haar wel een lijfrente van 35 pond per jaar moest uitbetalen.

Jan III van Petershem 1363-ca. 1380

Vermoedelijk was Jan III van Petershem bij de dood van zijn vader ongeveer 21 jaar oud. Pas in 1370 huwde hij met Aleyd van Heers en Spalbeek. Hij heeft slechts onverkwikkelijke sporen nagelaten, waarvan onderstaand een voorbeeld.

In de toestand van anarchie, die ontstond na de dood van bisschop Jan van Arkel in 1378, hielden Limburgers een plundertocht naar Haspengouw, waarop de inwoners van Tongeren te wapen kwamen en de plunderaars op de vlucht joegen. Op hun terugtocht kwamen de inwoners van Tongeren langs het kasteel van Petershem, waar zij om eten en drinken vroegen, zodat Jan III zich bedreigd voelde en ijlings naar Maastricht snelde, om hulp te halen. Zijn vrouw stelde de mensen uit Tongeren tevreden, waarna zij huiswaarts keerden. Op dat moment arriveerde Jan III met zijn hulptroepen en viel onbesuisd aan op de achterhoede, waarbij enkele doden vielen. Dit gebeuren wekte zo'n grote verontwaardiging in het Luikse, dat de mensen en masse het kasteel kwamen belegeren en het verwoestten. Pas twee jaar later werd een vredesakkoord gesloten. ⁵

Willem III van Petershem ca. 1380-1396

Vermoedelijk is Willem III van Petershem in 1371 geboren en was nog erg jong toen zijn vader stierf. Dit komt overeen met zijn eerste formele optreden in 1388. In heerlijkheidszaken werd iemand immers op zeventienjarige leeftijd als meerderjarig beschouwd. Willem III vroeg aan hertogin Johanna om de verhouding, die er tussen hen bestond, nu eens duidelijk op schrift te stellen. Dit gebeurde in een akte van de hertogin van 8 maart 1388. Daarin bevestigt zij onder meer dat de heer van Oirschot en zij ieder de helft van de inkomsten van de rechtspraak zouden krijgen en alle andere rechten gedeeld zouden worden. Al in 1378 gaf zij aan Oirschot het privilege om het dorpsbestuur samen te stellen en daarmee een uitzonderingspositie binnen de Meierij in te nemen. ⁶ Honderden jaren later, toen na de Vrede van Munster in 1648 de hertogen van Brabant vervangen waren door de Staten-Generaal, werden deze privileges nog steeds door Oirschot uitgebuit en door de landsregering gerespecteerd.

Willem III stierf eind 1395 of begin 1396 en liet drie jonge kinderen na, van wie Beatrix de oudste was. Zij zal geboren zijn in 1393, Jan in 1394 en Rogier in 1395 of 1396.

Jan IV van Petershem 1396-1449

Meer dan 50 jaar was Jan IV van Petershem heer van Oirschot waarvan gedurende vele jaren slechts in naam. Bij de dood van zijn vader was hij pas 2 jaar. Als voogd fungeerde zijn oom Gerard, de broer van zijn vader. Jan IV wordt slechts enkele malen in oorkonden vermeld, waaronder in 1436 als heer van Petershem, Oirschot en Hilvarenbeek in een uitspraak van de raad van Brabant. Vermoedelijk is hij dan al krankzinnig en staat hij onder curatele van zijn broer Rogier en later van zijn oomzegger Jan IV van Merode.

Bij zijn dood in 1449 werd hij opgevolgd door zijn enige zuster Beatrix, die daarmee ook erfgename werd van de heerlijkheid Pietersheim bij Lanaken en van de heerlijkheden Rummen, Sievernich, Leefdaal, Oirschot, Hilvarenbeek en Impden.

Johanna was hertogin van Brabant en Limburg van 1355 tot aan haar dood. Zij was de oudste dochter van Jan III van Brabant, en was tweemaal gehuwd. Bij haar geboorte werd ze al uitgehuwelijkt aan Willem IV, graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen, waarmee zij in 1336 trouwt. Na het overlijden van haar man in 1345 hertrouwt ze in 1354 met Wenceslaus I van Luxemburg. Johanna overlijdt kinderloos in 1406.

Haar vader, Jan III van Brabant, had geen mannelijke erfgenamen nagelaten. De erfopvolging werd echter betwist door haar zwagers Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, en Reinoud III van Gelre, hertog van Gelre, wat leidde tot de Brabantse Successieoorlog. Tot overmaat van ramp overleed Wenceslaus in 1383.

Naar het einde van haar lange regeerperiode was Johanna niet meer volledig bij haar verstand. Filips de Stoute, hertog van Bourgondië, liet in 1390 zijn vrouw Margaretha van Male (dochter van Johanna's jongere zus) als haar erfgenaam erkennen, en slaagde er in 1404 in om hun tweede zoon Anton van Bourgondië als ruwaard (voogd) in Brabant te doen aanvaarden. Daarmee kwam een einde aan de oorspronkelijke Brabantse hertogelijke dynastie en kwam het hertogdom Brabant in handen van de Bourgondiërs en aan het einde van de vijftiende eeuw van de Habsburgers.

Beatrix van Petershem 1449-1455

Beatrix, geboren in 1393, was reeds in 1410 op zeventienjarige leeftijd gehuwd met de wat oudere Ricalt II van Merode, die in 1446 overleed. Zij zal de feitelijke uitoefening van haar heerlijke rechten hebben overgelaten aan haar oudste zoon, Jan IV van Merode, die deze taak al enkele jaren voor zijn krankzinnige oom Jan IV van Petershem had vervuld. Beatrix stierf in 1455.

Gedurende de periode, waarin leden van het geslacht van Petershem heren van Oirschot en Hilvarenbeek waren, valt op, dat Petershem, Oirschot en Hilvarenbeek steeds in één hand zijn gebleven, terwijl in die tijd toch verscheidene andere heerlijkheden werden afgestoten. Petershem was het centrale bezit, waar zij woonden en waar ook de oudste generaties van de familie van Merode, die hen opvolgden bleven wonen. In Oirschot werden deze oudste generaties van Merode dan ook nog lange tijd meer 'van Petershem' genoemd dan 'van Merode'. De betrekkelijk grote afstand van de woonplaats van de heren tot hun heerlijkheden, Oirschot en Hilvarenbeek, maakte het moeilijk, om zich intens met bestuurlijke zaken ter plaatse bezig te houden. Daarnaast zijn deze heren over het algemeen jong gestorven. In de korte tijd, dat zij heer waren werden hun rechten tijdens hun minderjarigheid door voogden uitgeoefend en, wanneer zij dit zelf gingen doen, waren zij meestal jong en onervaren. Alleen Jan IV is lang heer geweest, in naam 50 jaar, maar gedurende meer dan de helft van die tijd heeft hij zijn heerlijke rechten niet zelf kunnen

uitoefenen. Oirschot en Hilvarenbeek zullen gedurende deze eeuw nauwelijks last gehad hebben van hun plaatselijke heren. Buiten het innen van hun heerlijke inkomsten zullen hun rechten niet veel meer betekend hebben dan een formaliteit. De plaatselijke bestuurders hoefden in hoofdzaak alleen rekening te houden met de andere halfheer, de hertog van Brabant.

De familie van Merode 1455-1672

De Merode, Van Merode en Von Merode is een Belgisch, Nederlands en Duits adellijk geslacht, oorspronkelijk afkomstig uit het Rijnland in Duitsland. Werner I von Merode kreeg omstreeks 1174 van Frederik Barbarossa een gebied bij Düren. Hij liet er een vesting bouwen, die de Latijnse naam "Rode" kreeg, en tenslotte van "Merode". Een tak van de familie Merode bewoont nog steeds dit kasteel dat hun naam draagt en dat zich vandaag in het dorp Merode in de gemeente Langerwehe in Noordrijn-Westfalen bevindt. De Merodes die een rol speelden in de geschiedenis van de Nederlanden en België stammen allen af van kleinzoon, Werner II 7. Door berekende huwelijken, erfenis of koop hebben de Merodes geprobeerd steeds meer bezittingen en titels te verwerven, die nog meer inkomsten en meer macht brachten en werden daardoor in de vijftiende eeuw één van de belangrijkste adellijke families van het hertogdom Brabant. Verschillende mannelijke leden krijgen van de 16de tot de 18de eeuw persoonlijke titels toegekend, die overerfbaar waren en werden heerlijkheden graafschappen of markizaten.

Wanneer het hen beter uitkwam, zagen de Merodes er niet tegenop niet-renderende of failliete onderdelen af te stoten of aan hun lot over te laten, zoals Oirschot heeft ervaren. De takken Mérode-Houffalize, Mérode-Deinze en Merode-Montfort stierven in de achttiende eeuw daarentegen vanzelf uit. Armlastig is de familie echter nooit geworden. Zij bezit ook nu nog onder meer het



Kasteel Westerlo

stamslot in het Duitse Merode bij Langerwehe, het Kasteel van Westerlo, het Hof van Merode in Brussel en het Kasteel van Serrant in Frankrijk. Andere kasteel eigendommen bevinden zich in Rixensart, Everberg, Solre-sur-Sambre, Neffe, Trelon, Guignicourt en in het Rijnland. 8 In België heeft de tak Westerlo een doorslaggevende rol gespeeld bij de opstand tegen Nederland in 1830 en daarna in de politiek van dit jonge koninkrijk. Philippe-Félix-Balthazar-Otho-Ghislain graaf de Merode was in 1830 zelfs kandidaat voor de Belgische troon. Ter gelegenheid van het 100-jarige bestaan van België in 1930 promoveerden alle leden van de familie van graaf tot prins. Het Oirschotse Sint-Sebastiaansgilde houdt de band tussen Oirschot en de Merodes ook nu nog levend. Op 2

oktober 2018 nam prins Boudewijn de Merode afscheid als beschermheer van dit gilde en werd zijn neef prins Simon de Merode benoemd tot nieuwe beschermheer van dit schuttersgilde.

Jan IV van Merode 1455-1481

Na de dood van Beatrix van Petershem trad de familie de Merode aan als halfheren van Oirschot. Reeds bij haar opvolging speelden zich achterbakse manipulaties af. Al in 1441 hadden Ricalt II van Merode en Beatrix van Petershem Oirschot toegezegd aan hun tweede zoon, Ricalt III, bij diens huwelijksverdrag met Elisabeth van Bastogne. Zij hielden daarbij echter nog wel een slag om de arm. De halve heerlijkheid Oirschot was op dat moment nog in handen van Jan IV van Petershem. Het was toen al te voorzien, dat bij zijn kinderloos overlijden, Oirschot aan zijn zus Beatrix zou toekomen. Bij het overlijden van Beatrix in 1455 volgde haar oudste zoon Jan IV van Merode haar op als halfheer van Oirschot. Hij had al voor zijn krankzinnige oom en voor zijn moeder de heerlijke rechten in Oirschot uitgeoefend en liet zich die na de dood van zijn moeder, ondanks de voorgenomen opvolging door zijn broer, niet ontnemen. Er volgde wel een langdurig proces, dat in 1465 door de Raad van Brabant ten gunste van hem werd beslecht. Hij moest echter wel een negende van de Oirschotse inkomsten afstaan aan zijn drie broers, Arnold, Ricalt en Willem. Arnold was kanunnik van het Sint-Lambertuskapittel in Luik en mede-eigenaar van Petershem, Ricalt werd de stamvader van de tak Houffalize en Willem van de tak Rummen en Jan IV zou de

stamvader van de tak Westerlo worden. Later hebben de vier broers een regeling getroffen, die een paar eeuwen heeft standgehouden: Jan behield de halve heerlijkheid Oirschot, maar twee vijfde deel van de meeste bezittingen in Oirschot kwam aan Ricalt en diens afstammelingen (de tak Houffalize). De Oirschotse bezittingen werden door een gezamenlijke rentmeester beheerd, die de opbrengsten afdroeg volgens de verdeelsleutel: drie vijfde aan de heer van Oirschot (uit de tak Westerlo) en twee vijfde aan de tak Houffalize.

In 1478 wist Jan IV ook Westerlo na een eindeloze reeks processen te verkrijgen. Hun bastaardbroer Werner kreeg de heerlijkheden Linsmeel, Pellen en Puchey.

Door het huwelijk van Jan IV van Merode met Adelheid van Horne kwamen ook de heerlijkheden Perwez, Geel, Duffel, Walem en Herlaer in het bezit van de familie. Uit dit huwelijk werden twee zonen Jan en Ricalt IV geboren. De zonen Jan hadden ook weer ieder een zoon Jan. Dit huwelijk bracht niet alleen nageslacht, maar ook belangrijke materiële bezittingen.

Jan V (senior) van Merode 1481-1484

Jan V als oudste zoon zal vermoedelijk geboren zijn in het jaar na het huwelijk van zijn ouders op 8 november 1451., dus in 1452, zodat hij bij het overlijden van zijn vader tussen 2 augustus en 4 november 1481 29 jaar zal zijn geweest. Hij was gehuwd met Margriet van Egmond, vermoedelijk in 1474 en kreeg bij haar een zoon Jan en een dochter Elisabeth. Hij is zeer jong gestorven. Hij wordt de laatste keer in levend vermeld op 18 mei 1484. Op 12 maart 1485 is zijn weduwe reeds hertrouwd met Goyaert Torck, drost van Goch.

Jan VI van Merode 1484-ca. 1487

Deze zoon van Jan V (senior) zal nog geen tien jaar oud zijn geweest bij de dood van zijn vader. Zijn oom, Jan VII (junior) oefende de voogdij over hem uit. Jan VI wordt nog in levend vermeld in het testament van zijn oudoom, de Luikse kanunnik Arnold van Merode, van 21 augustus 1487. Kort daarna moet hij in de bloei van zijn leven gestorven zijn.

de Kerkhof	22,0%
de Notel	8,0%
Straten	18,0%
Hedel	7,0%
Spoordonk	14,0%
Aarle	8,3%
Naastenbest	7,7%
Verrenbest	15,0%

Gelre was tussen 1473 en 1477 onder Bourgondische heerschappij gekomen, maar na de dood van Karel de Stoute en het begin van Bourgondische Successieoorlogen zagen de Geldersen hun kans schoon om hun verloren onafhankelijkheid te herwinnen. De conflicten beperkten zich tot allerlei kleinschalige schermutselingen en plundertochten met enorme gevolgen voor de bevolking, waaronder die van Oirschot, zoals blijkt uit een besluit van de schepenen in 1487. Oirschot had van meerdere personen geld moeten lenen om aan de oorlogsverplichtingen te kunnen voldoen en kon deze niet uit eigen middelen aflossen. Het dorpsbestuur besloot om de acht herdgangen naar rato van het aantal inwoners een extra belasting op te leggen, zodat de leningen konden worden afgelost. De tabel geeft ons een redelijk beeld van de bewoning in die tijd.

Jan VII (junior) van Merode ca. 1487-1497

In feite had Jan VII (junior) als voogd voor zijn oomzegger Jan VI de heerlijke rechten in Oirschot reeds uitgeoefend. Door het uitsterven van de mannelijke lijn van zijn oudste broer kwam hij in het bezit van vele aanzienlijke heerlijkheden. Hij huwde pas op latere leeftijd in 1493 met Margriet van Melun en kreeg bij haar slechts één zoon, Jan VIII, geboren 4 mei 1496. Daarnaast had hij een serie bastaardkinderen. Hij stierf op 14 juli 1497.

Jan VIII van Merode 1497 - 1500

Ricalt IV, de jongere broer van Jan V (senior) en Jan VII (junior), had vermoedelijk al na het overlijden van de enige zoon van zijn oudste broer (ca. 1487) zijn aanspraken op een deel van de ouderlijke erfenis vast laten leggen. Aanvankelijk zonder veel succes, maar na het overlijden van Jan VII (junior) was er nog maar één erfgenaam, zijn neefje van amper een jaar oud, die meer rechten had dan hij. Ricalt IV poneerde daarom opnieuw zijn aanspraken op een deel van de erfenis en nu met meer succes. Meestal wordt Jan VIII dan ook niet als heer van Oirschot beschouwd. Hij is het echter wel geweest. Jan VII (junior) had bij testament bepaald, dat zijn vrouw, Margriet van Melun, de voogdij zou uitoefenen over hun zoontje en zij heeft dit op een toegewijde en verstandige wijze gedaan. Tot de uitspraak van de Raad van Brabant in 1500 heeft Margriet van Melun als voogdes voor haar zoon de heerlijke rechten uitgeoefend ook in Oirschot, zoals blijkt uit de belofte uit 1499 door schepenen en achtmannen van Oirschot aan 'onser liever vrouwen van Mirrode voer sekeren dienst die sy derselver vryheyt gedaen heeft ende noch doen sal, die somme van hondert ende tweyntich Rynsguldens tot Alderheyligenmisse te betalen'. De aanspraken van Ricalt IV waren echter zeer reëel en leidden tot een akkoord in 1500. Bij dit erfdelingscontract van 25 november 1500 bekrachtigd door de Raad van Brabant werd Oirschot overgedragen aan Ricalt IV.

Ricalt IV van Merode 1500-1523

Naast Oirschot waren aan Ricalt IV ook nog toegewezen Petershem, Diepenbeek, Eckart en Herlaer, waarbij Herlaer afkomstig was uit de nalatenschap van zijn moeder, Adelheid van Horne. Pas nadat hij deze heerlijkheden verkregen had, trouwde Ricalt IV in 1502 met Margriet van Horne, dochter van Arnold van Horne, heer van Gaasbeek, Hondshoote, Heeze en Leende, en van Margriet van Montmorency. Ricalt IV woonde in Petershem maar zal ook dikwijls in Brussel verbleven hebben, waar hij behoorde tot de hofhouding van Karel V.

Uit het huwelijk van Ricalt IV en Margriet van Horne werden vijf kinderen geboren, drie jongens en twee meisjes. Van de zonen was Henrick de oudste, na hem kwam Maximiliaan en Ricalt was de jongste. Bij het overlijden van zijn vader, rond 27 juni 1523, was Henrick, geboren in september of oktober 1505, pas 17 jaar. Hij pretendeerde in elk geval verstandig genoeg te zijn om heel de erfenis van zijn vader te aanvaarden.

Henrick I van Merode 1523-1533

De nalatenschap van Ricalt IV werd verdeeld in een akkoord van 25 augustus 1525, dat gesloten werd tussen Henrick en Maximiliaan. Ricalt V wordt in het akkoord niet genoemd. Het was de gewone gang van zaken bij de Merodes dat de oudste zoon het leeuwenaandeel kreeg, de tweede een paar minder belangrijke bezittingen en de volgenden geparkeerd werden in een of ander canonicat, waarvan zij later eventueel afstand konden doen om te trouwen, als er een van de oudere broers uitviel. In het delingscontract van 1525 werd Oirschot aan Maximiliaan toegezegd. Hij zou zijn aandeel echter pas krijgen na de dood van zijn grootmoeder, van moederskant, Margriet van Montmorency, van wie nog een behoorlijke erfenis te verwachten viel. Oma leefde echter nog in 1533, zodat Maximiliaan, die vóór 1533 jong in Spanje gestorven was, nooit heer van Oirschot is geworden.

Ricalt V van Merode 1533-1559

Vermoedelijk werd Ricalt V zeer jong kanunnik in Oirschot. Door het overlijden van zijn broer Maximiliaan was hij de tweede gerechtigde geworden voor de erfenis van zijn ouders en de nog te verwachten erfenis van zijn grootmoeder. Hij poneerde zijn aanspraken en wees erop dat hij in 1525 misdeeld was geweest. In het erfdelingscontract van 1533 tussen hem en zijn broer Henrick I werd Oirschot, behalve het patronaatschap van het kapittel, aan hem toegekend. Ricalt V zal in

de eerste jaren aan het hof in Brussel verbleven hebben en kwam vermoedelijk in 1538 op het door hem herbouwde of verbouwde "Huijs ten Bergh" in Oirschot wonen.

In januari 1550 stierf Jan VIII van Merode kinderloos. Hij had zijn beide neven, Henrick I en Ricalt V, aangewezen als erfgenamen van zijn zeer aanzienlijke goederen. In zijn testament was bepaald, dat Henrick I Merode en Westerlo zou krijgen en Ricalt V Hilvarenbeek en dat de rest verdeeld moest worden. Traditiegetrouw werden daarover jarenlang processen gevoerd. Ricalt V had niet genoeg aan de toedeling van Oirschot door zijn broer Henrick I en schijnt enige hoop gehad te hebben, dat hem Geel, Duffel en Waelem ook nog zouden worden toegewezen. Vooruitlopend op een akkoord liet hij zijn vier onwettige kinderen, die hij verwekt had bij zijn huishoudster Geertruyd de Crom, wettigen en vermaakte deze bezittingen bij testament van 14 mei 1551 aan hen. Behalve Hilvarenbeek heeft hij echter niet meer gekregen dan enkele renten. In 1556 achtte Ricalt V het tijd om zijn verhouding met Geertruyd te saneren en trad met haar in het huwelijk. In dit huwelijk zal nog de jongste zoon, Henrick, geboren worden.

Op 16 januari 1558 wist Ricalt V als hoogste bieder de andere hertogelijke helft van de heerlijkheid Oirschot voor 5958 gulden en 18 stuivers in pand te krijgen van Philips II, die als gevolg van langdurige oorlogsvoering in geldnood zat. Daardoor werd hij tot ongenoegen van de inwoners van Oirschot tien maanden voor zijn dood alleenheer van Oirschot.

Ricalt VI van Merode 1559-1587

Ricalt VI zal nog geen 17 jaar geweest zijn toen zijn vader stierf. Zijn heerlijke rechten zijn lang discutabel geweest, omdat zijn oom Henrick I de geldigheid van het testament en het huwelijk van Ricalt V aanviel. Gevolg was onder meer dat de Raad van Brabant tijdelijk de uitoefening van de heerlijke rechten waarnam en van 1560 tot 1566 de schepenen benoemde. De weduwe van Ricalt V heeft wel helpers gehad maar toch duidelijk zelf de leiding in handen gehouden bij de verdediging van de rechten van haar kinderen. Ricalt VI zal pas na de uitspraak van de Raad van Brabant en mogelijk pas na de dood van zijn moeder enkele jaren later de uitoefening van zijn heerlijke rechten zelf ter hand genomen hebben.

In de middag van 5 juni 1587 overlijdt de ongehuwde Ricalt VI. Hij voelde het onvermijdelijke al een maand eerder aankomen. Hij ligt dan ziek op bed in "Huis ten Bergh" en maakt daar zijn testament. Hij vermaakt de nog onverdeelde boedel van zijn ouders, waaronder de rechten op Oirschot en Hilvarenbeek, aan zijn broer en 3 zusters. Twee van deze zusters, Margriet en Anna, sterven kort hierna op 19 augustus 1587 te Nijmegen, zodat uiteindelijk de Oirschotse rechten terecht komen bij zijn zus Maria en broer Hendrik II.

Henrick II van Merode 1587-1591

Ricalt VI had al heel wat negatieve ervaring opgedaan met zijn jongste broertje, die zeer verkwistend, verwaand en in de omgang lastig was tot op het psychopathische af. Hij had in zijn testament van 1 mei 1587 zijn broer dan ook sterk aan banden gelegd. In feite zou Oirschot gezamenlijk bezit blijven van zijn nog levende broer en zuster. Zij moesten binnen drie maanden na Ricalts dood hun instemming met zijn testament betuigen ten overstaan van schepenen van Oirschot. Wie dat niet zou doen, was uitgesloten van de erfenis. Maria gaf haar instemming op 26 augustus; Henrick wachtte zo lang mogelijk maar gaf toch op 3 september onder voorbehoud en protest zijn instemming. Krachtens het testament van Ricalt VI zou de erfenis voor Henrick II pas geëffectueerd worden als hij getrouwd was met een 'goede, eerlycke edelmansdochter'. Hij aarzelde dan ook niet lang en trouwde in 1589 met Adriana van Brederode, aan wie hij een grotere bruidsschat schonk, dan hij zich kon veroorloven. Zij gingen op 13 mei 1589 in Oirschot wonen. In de korte tijd, dat hij 'heer' was, heeft Oirschot enorm veel last van hem gehad. Hij stoorde zich niet aan de oude rechtsgebruiken, waaronder de voordracht van nieuwe schepenen door de zittenden, en meende als een despoot te kunnen optreden met als gevolg dat Oirschot vele oude rechtsgebruiken opnieuw heeft laten vastleggen. Het proces dat hierover gevoerd moest worden, kostte Oirschot meer dan 4.000 gulden. Men riep zelfs de hulp van zijn zuster Maria in om door een verklaring ten overstaan van Bossche schepenen de Oirschotse rechten veilig te stellen.

Op 23 juni 1591 stierf Henrick II ten gevolge van waterzucht. Zijn zus Maria erfde, na moeizame processen tegen de vrouw van Hendrik II de Oirschotse bezittingen van haar broer.

Maria van Merode 1591-1607

Henrick II had niet alleen een testament gemaakt maar daaraan ook diverse codicillen toegevoegd. In strijd met de duidelijke bepalingen van het testament van zijn oudste broer, Ricalt VI, had hij daarin geprobeerd zijn zuster te benadelen en zijn vrouw te bevoordelen. Pas na een lang proces, haar door Adriana aangedaan, werd Maria op 24 december 1594 in het gelijk gesteld.

In tegenstelling tot haar jongste broer was Maria geliefd bij de Oirschotse bevolking. Het was een roerige tijd en Maria had in het verleden met gewelddadigheden als gevolg van de Tachtigjarige Oorlog te maken gehad. Zij had al in 1588 met grote sommen geld moeten voorkomen dat "Huis ten Bergh" in brand werd gestoken en had de belastingdruk op Oirschot weten te verlagen.

Met belangstelling zag Oirschot uit naar eventuele huwelijkskandidaten voor hun 'meijfrouw van Merode'. De gelukkige werd Floris van Merode uit de tak Rummen, ook een nazaat van Beatrix van Petershem en in de verte familie. Het huwelijk werd in Oirschot gesloten op 4 juli 1596. In de tien volgende jaren kon Oirschot Floris leren kennen en dat beloofde niet veel goeds. Maria stierf kinderloos in 1607 en had bij testament Floris als haar erfgenaam aangewezen, die al enkele jaren voor haar overlijden namens haar optrad als halfheer van Oirschot. Floris had toen al grote schulden en was in 1597 genoodzaakt 33 morgen land in Oud-Beierland te verkopen om zijn schuldeisers te kunnen voldoen ⁹ en in 1606 verkoopt hij aan zijn broer zijn erfdeel in de verkoop ten bedrage van 9.300 gulden van landerijen in de heerlijkheid Oud-Beierland ¹⁰.

Floris van Merode 1607-1652

Bij de Merodes kon een heerlijkheid niet zomaar van de ene tak naar de andere worden overgeheveld. Daar bemoeide de familie zich mee. Naast Oirschot en Hilvarenbeek had Floris ook nog aanspraken geërfd van Maria op heerlijkheden in zuidelijk Brabant. Er werd een overeenkomst gesloten tussen Philips van Merode, het hoofd van de tak Westerlo, met zijn broers en zusters en Floris. In dit contract werd aan Floris behalve Oirschot en Hilvarenbeek ook Geel en Leefdaal toegewezen en kreeg hij ook de voogdij van Duffel, die Floris reeds in 1597 geërfd had van zijn oom Willem III uit de tak Rummen. Als conditie werd overeengekomen dat heel het bezit van Floris een eenheid zou blijven en slechts zou overgaan via de mannelijke lijn op nazaten van Floris of die van zijn broer. Bij het uitsterven van de mannelijke afstammelingen van Floris of zijn broer zou zijn bezit overgaan op de mannelijke afstammelingen van Philips.

Floris, die geen kinderen had uit zijn huwelijk met Maria, hertrouwde in 1626 met Katharina von Ketteler, maar kreeg ook uit dit huwelijk geen kinderen. Gevolg was dat Oirschot en de rest van zijn bezit na zijn dood over zou moeten gaan naar één van de drie zonen van zijn broer.

Oirschot zou echter eerst nog heel wat meemaken met de grillen van Floris, die niets liever deed dan ruzie stoken en processen voeren.

De Oirschottenaren waren niet blij met de in 1558 overeengekomen verpanding van Oirschot aan Ricalt V van Merode en smeekten in 1614 de opvolgers van de Spaanse koning Philips II van Spanje, aartshertog Albrecht van Oostenrijk en zijn vrouw Isabella Clara Eugenia, om onder hun gehoorzaamheid te mogen terugkeren. Om dit doel te bereiken hadden de naïeve Oirschottenaren al in 1606 3.000 gulden aangeboden. Dat was maar ongeveer de helft van het oorspronkelijke pandgeld. Alleen had Oirschot verzuimd een schriftelijk bewijs te vragen. Floris verzette zich met succes tegen dit aanbod, waardoor zijn alleenheerschappij nog twaalf jaar langer zou duren. Ze zijn toen maar hard gaan sparen, zodat ze op 24 november 1614 het volledige pandgeld bij elkaar hadden en de verpanding van de halve heerlijkheid en vrijheid konden aflossen. Albrecht en Isabella Clara Eugenia waren zeer verheugd over de trouw van de Oirschottenaren en zegden toe nooit meer tot verpanding of vervreemding over te gaan. Floris nam echter geen genoegen met de halvering van zijn heerlijke rechten en probeerde met de hertog en hertogin tot een akkoord te komen door hen het alleenrecht van Hilvarenbeek aan te bieden, waardoor hij het alleenrecht van Oirschot zou kunnen behouden. Door de beloften van de hertog die bij de aflossing waren gedaan en het argument dat Oirschot veel meer opbracht dan Hilvarenbeek, wist Oirschot dit te verhinderen. Floris liet het er niet bij zitten en het zou nog tot 1664 duren alvorens er een einde aan het juridisch getouwtrek kwam.

In 1632 wist Floris voor de onredelijk hoge som van 152.000 gulden het markizaat van Deinze te

verkrijgen, waarvoor hij vele andere goederen moest verkopen of belasten, waaronder de heerlijkheid Eckaert en goederen in Broeckhoven onder Tilburg. Floris leende onder meer ook geld van zijn broer, 'vergat' deze lening af te lossen, waardoor zijn erfgenamen naast een riant bezit ook enorme schulden erfden.

Hij woonde meestal in Duffel, waar hij stierf op 14 april 1652.

Door de Vrede van Munster in 1648 kregen de gereformeerden onder leiding van de Staten-Generaal het in Brabant formeel voor het zeggen. Al in 1649 werd hun geldingsdrang duidelijk. De jaarlijkse eed van de schepenen, raadsmanen, gezworenen, H. Geestmeesters en borge-meester werd op de nieuwe 'ware religie' aangepast. Zij moesten voortaan zweren dat zij van de gereformeerde religie waren en de Staten-Generaal trouw bleven en hen als soevereine overheid erkenden. En dat zij predikanten, voorlezers, kosters en schoolmeesters en alle andere personen van de gereformeerde religie te allen tijde zouden begunstigen bij benoemingen. Al op 13 februari 1649 is door de Staten-Generaal het kapittel genaast en zijn de kanuniken ontslagen van hun kerkelijke diensten. Kerkelijke inkomsten worden verbeurdverklaard. De kapel van de H. Eik en die van Sint-Antonius in Straten worden al in 1649 gesloopt en de Mariakerk op 't Vrijthof wordt in 1664 een boterwaag en vleeshal en schuilplaats voor bezoekers aan de weekmarkt.

Willem IV van Merode 1652-1653

Bij het maken van een testament door Floris op 2 maart 1647 en bij diens dood was er nog maar één zoon (oomzegger) van zijn broer in leven. Willem IV was geboren en gedoopt te Oirschot op 27 augustus 1606 en oom Floris was zijn peter. In zijn testament had Floris aan hem Oirschot nagelaten onder de voorwaarden, dat alle bezittingen onverdeeld zouden blijven en overgaan op de oudste zoon. Indien Willem IV geen mannelijke nakomelingen zou krijgen, zouden ze overgaan op Ferdinand, de oudste zoon van Maximiliaan-Anton, die weer een zoon was van Philips, die met Floris het contract van 1607 had gesloten.

Willem IV trouwde op 5 november 1652 te Brussel met Albertine de GandVilain, gravin van Isenghien, maar overleed reeds op 4 oktober 1653 zonder kinderen na te laten. Het officiële bericht van zijn overlijden schijnt Oirschot pas op 13 oktober bereikt te hebben, want op die dag gaven de schepenen opdracht voor het luiden van de klokken zoals gebruikelijk was bij het overlijden van een heer.

De afhandeling van de erfenis van Floris was zelfs nog niet geregeld en Willem had, zolang dat niet gebeurd was, de gebroeders Fabri in april 1652 gemachtigd om zijn Oirschotse belangen hierin te behartigen. 11

Maximiliaan-Anton van Merode 1653-1661

Hoewel Maximiliaan-Anton formeel geen erfopvolger van de bezittingen van Willem IV was, eiggende hij dit bezit wel toe en liet er kort na het overlijden van Willem ook geen gras over groeien. Formeel is hij nooit halfheer van Oirschot geweest, maar gedroeg zich wel als zodanig en behoorlijk dominant ook. Al tijdens het luiden van de klokken uit eerbetoon voor de overleden Willem IV bevestigde hij de machtiging aan de gebroeders Fabri, totdat duidelijk was wie Oirschot zou erven. Uit niets blijkt dat de wettige erfgenaam, zijn zoon Ferdinand, tot 1660 een rol van betekenis in het Oirschotse gespeeld heeft. Maximiliaan was heer en meester van Oirschot. In 1659 sloot hij zelfs, waarschijnlijk onder druk van de Staten-Generaal als opvolger van de hertogen van Brabant, een akkoord over de benoeming van schepenen en gezworenen. Het ene jaar benoemt de Staten-Generaal vier schepenen en drie gezworenen en de heer van Oirschot drie schepenen en vier gezworenen en het andere jaar andersom. 12 Tot de Vrede van Munster in 1648 was het een privilege, verstrekt door hertogin Johanna van Brabant in de veertiende eeuw, dat de zittende schepenen het nieuwe dorpsbestuur voor het komende jaar kozen.

In 1660 treedt zijn zoon Ferdinand voor het eerst in het openbaar op en mag hij namens zijn vader

het dorpsbestuur benoemen. Maximiliaan, graaf van Merode, markies van Deinze, baron van Duffel en van Leefdaal, heer van Oirschot en Hilvarenbeek etc. zette al zijn Oirschotse bezittingen op 3 juli 1661 in als onderpand voor een lening van 4.500 gulden, die hij leende van de gerechtsbode van de stad Montfort. 13

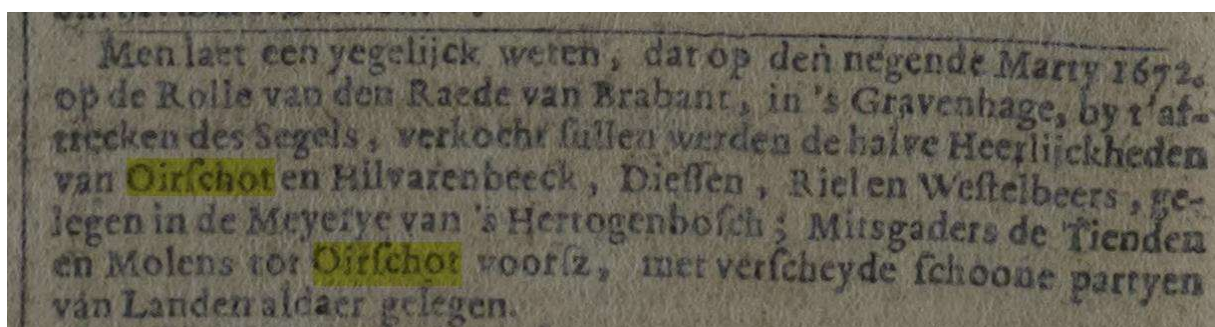
Het financiële wanbeheer van Oirschot, dat al eerder door Floris was ingezet, zou uiteindelijk leiden tot het faillissement van de Oirschotse bezittingen en de gedwongen verkoop daarvan in 1672.

Ferdinand van Merode 1661-1672

Krachtens het testament van Floris moest Oirschot aan Ferdinand toekomen. Ferdinand, geboren op 19 november 1633 werd geheel overheerst door zijn vader, Maximiliaan-Anton. Pas toen Ferdinand op 23 november 1661 trouwde met Marie Celestine de Longueval, droeg Maximiliaan-Anton de halve heerlijkheid Oirschot over aan Ferdinand als huwelijksgeschenk. Deze overdracht ging in Oirschot gepaard met klokgelui en andere gebruikelijke plechtigheden. Behalve de titels die Ferdinand van zijn vader kreeg, was hij ook nog heer van Merode, graaf van Montfoort en heer van Ham-sur-Heur. Het burggraafschap Montfort kwam in 1583 door uitgekiende huwelijken in handen van de van Merodes, maar moest in 1648 wegens grote schulden voor een bedrag van 225.000 gulden verkocht worden. Ferdinand was daardoor slechts een particulier grootgrondbezitter zonder enig heerlijk recht. Behalve titels had Ferdinand financieel weinig te makken. Hij erfde niet alleen aanzienlijke bezittingen, maar ook dito schulden, waaronder de geldlening die Floris met zijn broer had aangegaan en nu op de schouders van Ferdinand terecht was gekomen. Maximiliaan-Anton had hierover procedures aangespannen, maar werd veroordeeld 22.000 gulden aan een zus van Willem IV te betalen. Daarvan betaald Ferdinand in 1660 10.000 gulden contant en bleef er nog een restschuld van 12.000 gulden over. Daarvoor sloot hij een hypotheek af op al zijn Oirschotse bezit.

Ferdinand blijkt in 1664 niet eens meer in staat de onverdeelde opbrengst van verkochte eikenbomen op de hoeve in Spoordonk met zijn mede-eigenaren te delen. Het gaat daarbij slechts om f 56 ¹⁴. Het botert ook niet meer tussen de inwoners van Oirschot en hun halfheer Ferdinand met als gevolg dat de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden in 1664 ingrijpt en in reglementen duidelijk maakt waar Oirschot en de halfheer zich aan te houden hebben ¹⁵. De bevoegdheden van de regenten worden vastgelegd en opnieuw wordt de wijze van verkiezing en aanstelling van het dorpsbestuur met een rooster van aftreden bepaald.

Gedwongen verkoop 1672



Door de onverantwoorde aankopen van Floris en de vele door hem gevoerde processen tegen de inwoners van Oirschot, de aartshertog en na 1648 tegen de Staten-Generaal drukte er inmiddels een zware last op Oirschot. Steeds meer schuldeisers werden ongeduldig en een faillissement en de gerechtelijke verkoop van de feodale en allodiale goederen van Ferdinand van Merode werd onvermijdelijk.

De voornaamste schuldeiser was Hendrik de Cort, secretaris van de raad van Brabant te Brussel, die 16.000 gulden, met als onderpand Oirschot en Hilvarenbeek, had uitgeleend. Gedurende diens leven was de zaak slepende gebleven, maar na zijn dood (1668?) moest er worden afgerekend. De verkoop van de heerlijkheden diende ter dekking van de vordering van de erfgenamen van

Hendrik de Cort en de onroerende goederen in Oirschot moesten de vordering van de gerechtsbode van de stad Montfort dekken. De finale verkoop van de halve heerlijkheden Oirschot en Hilvarenbeek met 3/5 part in de helft van een tiende, bestaande in zeven klampen onder Oirschot, vond plaats in 1672 na publicatie en "overluyt voorlesen" van de "acte van vercundiging van de vercopinge bij onwillig decreet" te 's-Hertogenbosch, Oirschot en Hilvarenbeek. De onroerende goederen werden eveneens in 1672 geveild. Catharina Stevens, de weduwe van Hendrik de Cort, kocht de halve heerlijkheid Hilvarenbeek, "Huis ten Bergh", 3/5^e van de Spoordonkse watermolen en de Kerkhofse windmolen en een boerderij. De halve heerlijkheid Oirschot werd gekocht door Marteyn Christiaan Sweerts, nu nog zonder de Landas. De water- en windmolen werden slechts gedeeltelijk verkocht. De andere 2/5^e delen waren namelijk in handen van een andere tak van Merode, de Houffalizes. Deze situatie bestond al sedert de erfdeling van de eerste Merodes in Oirschot.

De beroemde chirurgijn, Arnoldus Fey, had Oirschot in het rampjaar 1672 verlaten. Daardoor kwam er een einde aan de toeloop van voorname patiënten en er verdween een aanzienlijke bron van inkomsten. Op voorwaarde dat hij terugkeerde beloven schout en schepenen hem vrijstelling van dorpslasten en belasting op zijn reeds bestaande bezit in Oirschot en datgene wat hij denkt nog te verkrijgen van de "vrouwe van Hilvarenbeek". Bij een nieuwe poging in 1675 beloven de inwoners van Oirschot hem zelfs 8000 gulden "om syne residentie binnen dese vryheyt Oirschot te vervatten ende van mevrouw Catharina Stevens, weduwe van Hendrick de Cort in koop te betomen de heerlykheyt van Hilvarenbeek ende d' Adelycke Huysinge ende andere goederen (welke) dese gemelte mevrouw Stevens binnen dese vryheyt heeft gecocht". Ook een derde poging om Fey te doen terugkeren naar Oirschot mislukte. Hij vestigde zich te Kranenburg, werd door de keurvorst van Brandenburg in de adelstand verheven en stierf in 1679.

De periode met de Merodes is een turbulente tijd voor Oirschot geweest. Het beleefde het toppunt van zijn welvaart in de eerste anderhalve eeuw van de heerschappij der Merodes, om daarna tot een groot materieel verval te komen door de plundertochten van Maarten van Rossum en droeve omstandigheden gedurende de Tachtigjarige Oorlog, maar ook door toedoen van de laatste Merodes, met name van Floris.

De familie Sweerts de Landas 1672-1795

Catharina Stevens liet met veel andere schuldeisers in 1672 beslag leggen op de goederen en rechten van de Merodes in Oirschot en Hilvarenbeek. Bij de publieke verkoop werd zij eigenaresse van de halve heerlijkheid Hilvarenbeek en van het “huis ten Bergh” en belangrijke onroerende bezittingen in Oirschot. De halve heerlijkheid Oirschot kwam echter aan Marteyn Christiaan Sweerts.

De grootvader van Marteyn Christiaan Sweerts was lakenkoopman in en schepen van Antwerpen. Hij vluchtte na de verovering van deze stad door de hertog van Parma in 1585 naar Amsterdam. Daar kreeg hij een zetel in de Staatse Raad en Leenhof van Brabant. Zijn zoon Jacob Sweerts Jacobszoon trouwde in 1626 met Johanna Lopez de Villanova, wier moeder de Landas heette, waardoor de naam de Landas in de familie kwam. Vlak na de verovering van 's-Hertogenbosch in 1629 wordt Jacob Sweerts Jacobzoon benoemd tot ontvanger-generaal der beden in Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch en later zelfs in geheel Staats-Brabant. Voor een overheidsfunctie moest je in die tijd van de 'ware religie', protestantse huize zijn.

1629 was voor de familie Sweerts een belangrijk jaar. Eerst overleed grootvader, zijn zoon Jacob kreeg een vooraanstaande functie in 's-Hertogenbosch en kleinzoon Marteyn Christiaan werd in dat jaar geboren. Het is inmiddels wel duidelijk dat Marteyn Christiaan Sweerts de Landas behoorde tot een protestantse en in Staatse dienst opgeklimmen vooraanstaande familie.

In 1814 werd het geslacht Sweerts de Landas, dat vele generaties in Staatse dienst geweest was, met 500 leden van andere families opgenomen in de begeerlijke adelstand van het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden. Zij pretendeerden echter al ver voor die tijd dat ze van adel waren en voerden de titel van baron.



Familiewapen Sweerts de Landas

Marteyn Christiaan Sweerts de Landas 1672-1704

Marteyn Christiaan Sweerts de Landas werd in 1629 te 's-Gravenhage geboren en verhuisde kort daarna met zijn ouders naar 's-Hertogenbosch. In deze oude hertogstad groeide hij op tussen de nieuwe overheersende klasse van uitheemse en protestantse families. In 1656 werd Marteyn Christiaan door de Staten-Generaal aangesteld in de Bossche protestantse stadsregering, waarvan hij ook president-schepen is geweest en later, toen hij reeds halfheer van Oirschot was, ook nog enkele keren. Hij was sinds 1666 kwartierschout van Kempenland en als zodanig ook schout van Oirschot namens de Staten-Generaal, die in de plaats van de hertog van Brabant na de Vrede van Munster optrad. Peter van Andel trad in 1666 in Oirschot als secretaris en schout voor de halfheer op. Deze dubbelfunctie was in strijd met de verordeningen van de Staten-Generaal en Peter werd eervol ontslagen. Marteyn Christiaan had hierbij een bedenkelijke rol gespeeld. Hij werd op 6 december 1666 door Ferdinand van Merode als zijn schout 'onwederroepelyck voor ons ende onse naecomelinghe geduirende syn leven' aangesteld. Hierdoor kon hij een sterke claim leggen op de heerlijkheid Oirschot, waarvan het faillissement al begon te dagen. Door deze manoeuvre waren eventuele concurrenten al van tevoren buiten spel gezet. Toen hij dan ook in 1672 de halve heerlijkheid Oirschot vrij gemakkelijk uit het faillissement kon kopen, zat hij op drie bestuurlijke stoelen tegelijk, een ideale positie om Oirschot te chanteren. Op 27 maart 1672 werd de nieuwe heer met veel vertoon aan de grens met Boxtel afgehaald 'met vliegende vaendelen en slaende trommelen', terwijl herhaaldelijk de geweren werden 'losgebrant', naar de kerk geleid en na de predikatie naar het raadhuis, waar 'wel vijftienhondert mannen syn vergadert geweest'. Zoals toen gebruikelijk was werden alle regenten die namens Ferdinand van Merode benoemd waren, 'ontslagen van hunnen eedt' en herbenoemd. Het kostte natuurlijk wat. Zo werden reeds op 3 april de twee visvijvers die door Floris van Merode nabij het “Huis ten Berg” illegaal in gemeentegronden waren gegraven, aan de nieuwe heer 'gegeven ende gecedeert ... omme by den

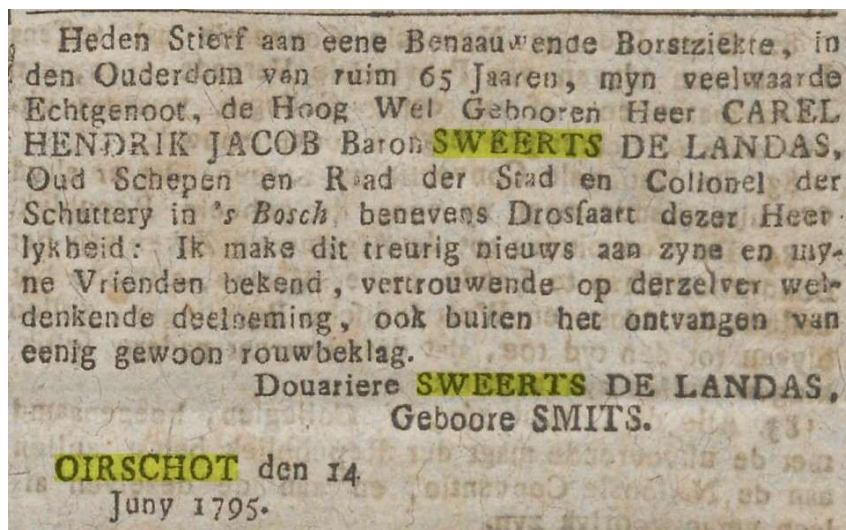
welgebooren edelen heere gebruyckt te worden syn leven lanck gedurende'. Tevens werd hem 'den hof genaempt den Scheffelbergh' die door Floris was toegeëigend door de gemeente aan hem overgedragen. Niet lang daarna laat Marteyn Christiaan Sweerts een vijver aanleggen nabij Oerschoren en de wallen daaromheen bepoten. Wat één keer lukt, lukt ook wel twee of meer keer. Omwille van de lieve vrede besloten de regenten in 1675 om het illegaal ontstaan van 's-Heerenvijvers toe te staan. De verhouding tussen Oirschot en zijn heer is doorlopend enigszins gespannen geweest en ook met Den Haag heeft hij moeilijkheden gehad, zodat hij van 1688 tot 1695 als kwartierschout geschorst is geweest. In 1698 koopt hij huize "Groenberg" aan de Molenstraat in Oirschot.

Deze nieuwe Oirschotse heer is lang vrijgezel gebleven, doch in 1684 trouwde hij op 55-jarige leeftijd met zijn 17-jarige bruid. Zijn zoon, Jacob Dirk, geboren op 29 juli 1691, was nog minderjarig bij vaders overlijden op 24 juni 1704.

De oudere broer van Marteyn Christiaan, Jacob Ferdinand, heeft als president-schepen van 's-Hertogenbosch in 1663 een rol gespeeld in de geruchtmakende geschiedenis van de Oirschotse non, Maria Margaretha ab Angelis alias Joffrouw Maria van Valckenisse, die priorin werd van het in 1644 gestichte karmelietessenklooster van Oirschot, dat de bijzondere bescherming der Oránjes genoot. Na haar dood in 1658 vloeide er geneeskrachtige olie uit haar lichaam, waardoor het klooster een waar pelgrimsoord werd. Die 'paapse' bijgelovigheid was een ergernis voor de Staatse heren, zodat in 1663 haar lijk op last van de Staten-Generaal werd ontvoerd naar 's-Hertogenbosch, waar de president-schepen Jacob Ferdinand Sweerts de Landas haar lijk namens de Staten in zijn koets liet vervoeren naar de Sint-Janskerk om er het lijk na gehouden inspectie te begraven.

Jacob Dirk Sweerts de Landas 1704-1758

Tijdens zijn minderjarigheid werd de uitoefening van de heerlijke rechten waargenomen door zijn moeder, die bijna veertig jaar jonger was dan zijn vader. Jacob Dirk trad wat bestuurlijke en financiële zaken betreft in de voetsporen van zijn vader. De verhouding tussen de lokale regenten werd er ook niet veel beter op. In zijn benoeringen van drossaards, voorheen de schout, ging het mis. Zijn moeder had reeds Jacobus Coenraets, die nog door haar man benoemd was, trachten te ontslaan in 1708, maar dit was door een uitspraak van de Raad van Brabant ongedaan gemaakt. Blijkbaar kon Coenraets toch niet met de jonge heer samen werken en nam ontslag. Jean de Marcq, die daarop door Jacob Dirk in 1735 benoemd werd, gedroeg zich zo onhebbelijk, dat hij na twee jaar vermoord werd. Daarna was Jacob Dirk zo ontactisch om Anthony van Grevenbroeck te benoemen, die stamde uit een Oirschotse katholieke familie maar in Leiden was overgegaan naar de gereformeerde kerk en die in Oirschot als collaborateur beschouwd werd. Hij was zo verstandig om zelf



ontslag te nemen. Johan Bastiaan de Voo, die hem na een vacature van vier jaar opvolgde, hield het spoedig voor gezien. In 1750 benoemde Jacob Dirk zijn tweede zoon, Carel Hendrik Jacob (* Oirschot 4-6-1730; + Oirschot 14-6-1795), die pas 20 jaar oud was, tot drossaard van Oirschot om hem een riant salaris te bezorgen, terwijl hij het werk liet doen door een stadhouder. In de functie van drossaard kocht hij op 15 december 1772 "Huis ten Bergh", een bijbehorende boerderij en een aantal percelen grond. Het huis moest voor Pinksteren 1774 worden afgebroken. De boerderij mocht blijven staan. Deze afbraak is echter om wat voor reden jarenlang vertraagd. Vaak wordt beweerd dat met de afbraak van "Huis ten Berg" de villa "Bijsterveld" werd gebouwd, maar deze was al gereed voordat "Huis ten Berg" werd afgebroken. In 1758 stierf Jacob Dirk en werd als heer opgevolgd door zijn oudste zoon.

Lodewijk Jan Baptist Sweerts de Landas 1758-1795

Ofschoon Lodewijk Jan Baptist (* Oirschot 7-9-1727; + Oirschot 21-6-1809) zijn recht als heer van Oirschot reeds eerder uitoefende, werd hij pas op donderdag 28 augustus 1760 met veel vertoon in Oirschot binnengehaald. Deze plechtigheid werd op zondag daarvoor namens zijn broer, de drossaard, in brallende taal van de pui van het raadhuis aangekondigd, waarbij de ingezetenen werden verzocht 'op die ceremoniële dag henne straaften te cieren met groene decoratiën, bloemen, eerebogen en ander fraaijgheden en henne huysen des avonds te illumineren om door dese blijke van genegentheyd te winnen de liefde van dese onse nieuwe heere en vrouwe van Oirschot en Best tot betoog en onderhoud van goede harmonie'. Lodewijk J.B. heeft zich vermoedelijk in de eerste jaren niet veel in Oirschot laten zien: hij was ambtenaar te Nijmegen. Deze Sweerts de Landas heeft echter een prachtige villa nagelaten, "kasteel Groot Bijsterveld", zoals het meestal genoemd wordt. Hij kocht dit optrekje op 24 oktober 1758 en liet het op 7 november in 's-Gravenhage als leengoed verheffen. Het goed Groot Bijsterveld bestond uit een herenhuis, twee boerderijen, en tuinmanswoning of jagerswoning en een groot aantal percelen grond. Kennelijk was het oorspronkelijke herenhuis niet meer in goede staat of onvoldoende statig en liet hij het afbreken en in 1772 herbouwen. Hij ging ook in dit herenhuis wonen.

Gedurende heel de periode, dat Lodewijk J.B. heer was, fungeerde zijn broer Carel H.J. als drossaard, maar bijna steeds was er een stadhouder, die de functie voor hem waarnam. Bij de komst van de Fransen in augustus 1794 vluchtte stadhouder de Vries. Door de vergadering van de municipaliteit, zoals het dorpsbestuur van die tijd af ging heten, werd de president-schepen belast met de waarneming van de functie zonder dat men iets vroeg aan de heer of aan zijn broer, de drossaard. Toen stadhouder de Vries een jaar later terugkeerde en zijn functie wilde hernemen, werd hij simpelweg aan de kant geschoven. De vergadering van de municipaliteit besloot hem 'het bijwonen der vergadering en het fungeren als stadhouder te verbieden. Een week later stierf drossaard Carel Hendrik Jacob Sweerts de Landas. Met instemming van de representanten van Bataafs Brabant, vergaderd te Tilburg, werd op 14 oktober bij schriftelijke stemming Jan Steyvers gekozen tot drossaard. De facto was daardoor in Oirschot geruisloos een eind gekomen aan de feodale bemoeienis door 'Heren en Vrouwen van Oirschot' met bestuurlijke zaken. Het heeft nog wel wat nagerommeld en vooral koning Willem I heeft nog getracht het systeem te herstellen maar tevergeefs. Enkele bijkomstige overblijfselen van het feodale heerlijke systeem zijn een langzame dood moeten sterven. Eén van de meest schrijnende daarvan was het heerlijk jachtrecht, dat een enorme plaag was voor de boeren en dat pas in 1924 met een nieuwe jachtwet formeel werd afgeschaft. Formeel bestonden er geen heren en halfheren van Oirschot meer, maar de titel werd desondanks soms nog wel gevoerd.

De laatste halfheer Lodewijk Jan Baptist Sweerts de Landas wordt in september 1807 80 jaar. Hij pakt groots uit en organiseert ter gelegenheid hiervan een feest voor alle leeftijdsgenoten en nog ouderen. Een verslag van de feestelijkheden vindt u op <https://www.oirschotsheem.nl/pages/feest-1807.pdf>.

Bijsterveld wordt in 1821 door de erfgenamen van Lodewijk Jan Baptist Sweerts de Landas verkocht aan John Turing Ferrier en komt in de loop van de negentiende eeuw in handen van verschillende renteniers, waarna het in 1903 door het "Gezelschap van Maria" of de Paters Montfortanen wordt gekocht om er een Grootseminarie te stichten.

Bronnen

¹ Basis uit Oog op Oirschot, pagina 52 e.v.

² Campinia, jrg 3, nummer 9, pagina 41-49

³ Het Sint-Joris-Gasthuis tienmaal bejaard

⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Heerlijkheid_Pietersheim

⁵ Campinia, jaargang 19, nummer 72, pagina 1 e.v.

⁶ Campinia jrg. 3, nummer 9, pagina 41-49

⁷ <https://www.kasteel-westerlo.be/nl/de-familie-de-merode>

⁸ Wikipedia https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_wapens_van_Nederlandse_gemeenten

⁹ Regesten Jan Toirkens, Rechterlijk Archief Oirschot, inventarisnummer 10217-2374, folio 524-r, 524-v

¹⁰ Regesten Jan Toirkens, Rechterlijk Archief Oirschot, inventarisnummer 10217-2376, folio 59-r

¹¹ Regesten Jan Toirkens, rechterlijk archief Oirschot, inventarisnummer 10217-2406, scan 218, 219

¹² Regesten Jan Toirkens, rechterlijk archief Oirschot, inventarisnummer 10217-2409, scan t004

¹³ Regesten Jan Toirkens, rechterlijk archief Oirschot, inventarisnummer 10217-2409, scan 143-145 en 10217-2411, scan 237, 240, 241

¹⁴ Regesten Jan Toirkens, rechterlijk archief Oirschot, inventarisnummer 10217-2411, scan 074a

¹⁵ Regesten Jan Toirkens, rechterlijk archief Oirschot, inventarisnummer 10217-2411, scan 269 en 289